

กลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์: ปัญหาและแนวทางแก้ไข Creative Community Tourism Mechanism Management: Problems and Solutions

ธิดารัตน์ สืบญาติ^{1*}

¹สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ประเทศไทย

*ผู้รับผิดชอบบทความ

Thidarat Suebyart^{1*}

¹Department of Public Administration, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Nakhon Pathom Rajabhat University, Thailand

*E-Mail: chanokchone.b@gmail.com

Received: June 17, 2023 / Revised: August 12, 2023 / August: April 21, 2023

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ต้องการศึกษากลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์: ปัญหาและแนวทางแก้ไข สถานการณ์สภาพปัญหาในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน และเสนอแนวทางแก้ไข โดยศึกษาจากเอกสารทุติยภูมิ กรณีตัวอย่างชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม และเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีกรณีตัวอย่างชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ ชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ ชุมชนตำบลวัดละมุด ชุมชนตำบลวัดท่าพุท และชุมชนตำบลวัดไทร ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นด้านผ้าทอ ศิลปะ และสถาปัตยกรรมในจังหวัดนครปฐม กลไกการบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ให้ประสบความสำเร็จนั้น สมาชิกในชุมชนต้องเห็นประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยว สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในทุกขั้นตอน การทำกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันผ่านประสบการณ์ โดยเน้นนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนรวมทั้งพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานของการท่องเที่ยวเพื่อพร้อมรองรับ นักท่องเที่ยว มีการส่งเสริมการตลาดในด้านผลิตภัณฑ์รวมทั้ง ประชาชนในชุมชนและนักท่องเที่ยวร่วมมือกันในการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ เกิดความยั่งยืน โดยสมาชิกในชุมชนมีบทบาทที่สำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งผู้นำท้องถิ่น เช่น นายกองค์การบริหาร ส่วนตำบล นายกเทศมนตรี รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มีบทบาทในการขับเคลื่อนร่วมกับผู้นำ ชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว ทั้งนี้ในการบริหารจัดการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นควรอยู่บนกลไกที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ศักยภาพด้านบุคลากร ศักยภาพด้านพื้นที่และสาธารณูปโภค และศักยภาพด้านการบริหารจัดการ เพื่อให้ นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ประสบการณ์ทางศิลปะและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน เป็นการสร้างความคุณค่าทางการ ท่องเที่ยวผ่านกิจกรรมทางการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือปฏิบัติและเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนผ่านกลไกในการ บริหารจัดการของภาครัฐ

คำสำคัญ: กลไก, การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์; ปัญหาและแนวทางแก้ไข

Abstract

This article examines the Creative Community Tourism Mechanism, addressing: its Problems and potential solutions through secondary resources. The study focuses on case studies of the local communities in Nakhon Pathom province and academic documents about community tourism management in Wat Phrong Maduea, Wat Lamut, Watthaphut, and Wat Sai communities. These communities are noteworthy for their marquisette, art, architectural tourism in Nakhon Pathom. These research reveals that successful tourism in Creative Community Tourism Mechanism. It was to be successful, the members of community knew about the benefit of tourism management, created community participation in the development of tourism involves engaging people at every stage. This encompasses enhancing tourist destinations to meet established standards, ensuring their readiness to accommodate visitors. Furthermore, promoting marketing efforts for tourism, both online and offline, plays a crucial role. Collaboration between local residents and tourists is encouraged to jointly preserve the environment. The factor contribute to the success and sustainability of developmental tourism. Moreover, community members play a crucial role in tourism management alongside local leaders such as the president of the subdistrict administrative organization and the mayor who motivate and lead the local community in their tourism endeavors. These challenges encompass three vital management factors for improving and developing tourism communities. In order to engage tourists in the learning of artistic experiences and cultural heritage within the community, activities related to tourism are designed to create value through hands-on involvement and integration into the community.

Keywords: Mechanism; Community Based Tourism; Problems and Solution

1. บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยให้ความสำคัญกับการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นมากขึ้น ประกอบกับรัฐบาลให้ความสำคัญกับการผลักดันให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการพัฒนาท้องถิ่นในปัจจุบัน เช่น การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการส่งเสริมท่องเที่ยวเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยวและเสริมสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยบทบาทของผู้นำในการจูงใจประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว และจากสถานการณ์การท่องเที่ยวหลังโรคระบาดโควิด-19 นั้นส่งผลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนและวิถีชีวิตในชุมชนได้มีการปรับเปลี่ยนเป็นอย่างมาก โดยทางรัฐบาลในสมัยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มีแนวทางการฟื้นฟูการท่องเที่ยวหลังจากสถานการณ์โควิด-19 ที่ ชูประเด็นเน้นท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนสังคม และมีการท่องเที่ยวการเรียนรู้ที่ได้ลงไปสัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน (วงระวิทย์ น้อมนำทรัพย์ และธิดารัตน์ สืบญาติ, 2565, หน้า 1-3; DuBrin, 2002, pp. 208-209; Manning & Curtis, 2019, p. 17)

ปัจจุบันภาครัฐและหน่วยงานต่าง ๆ ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนอย่างต่อเนื่อง ด้วยหวังที่จะให้เกิดการกระจายรายได้สู่ภาคชุมชนและเกิดการพัฒนาศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง เกิดการจ้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน ซึ่งมีทั้งรัฐบาลส่วนกลาง รัฐบาลส่วนท้องถิ่น หน่วยงานอื่น ๆ ในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชุมชน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเป็นหน่วยงานให้ความรู้ ประสานงานร่วมมือและเป็นอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) (อพท.) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา และเครือข่ายประชารัฐรักสามัคคี เป็นต้น นอกจากนี้

ยังมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนทั้งเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ และเพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชนรวมถึงการส่งเสริมการสร้างแรงจูงใจสิ่งดึงดูดใจให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องเช่น “โครงการ Amazing Thailand Go Local การท่องเที่ยวท้องถิ่นไทย ชุมชนเติบโตใหญ่ เมืองไทยเติบโต, โครงการ Village To The World เพิ่มมูลค่ายกระดับการท่องเที่ยว, โครงการ OTOP Village หมู่บ้านโอท็อปเพื่อการท่องเที่ยว 8 เส้นทาง, โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี” เป็นต้น (ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน, 2561) โครงการเหล่านี้ล้วนเป็นโครงการที่ส่งเสริมให้เศรษฐกิจชุมชนเจริญเติบโตและส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติและวิถีชีวิตของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความยั่งยืนในด้านต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้คนในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมกับชุมชนตลอดกระบวนการพัฒนาชุมชน หากชุมชนมีความเข้าใจในรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนได้เอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้เกิดการ ตักตวงผลประโยชน์จากบุคคลภายนอกได้ ทำให้ชุมชนนั้น ๆ ได้รับการพัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสมและก้าวสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง (สุชาติ ธโนภาณุวัฒน์, 2560, บทคัดย่อ) และเมื่อปีพ.ศ. 2554 “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ชูแคมเปญ “เที่ยวหัวใจใหม่ เมืองไทยยั่งยืน” เพื่อมุ่งเน้นการเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ แบบรักษาททรัพยากรธรรมชาติให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน นอกจากนี้รัฐบาลยังมีการส่งเสริมให้กับนักท่องเที่ยวต่างชาติโดย การใช้สโลแกน “อะเมซิงไทยแลนด์” เน้นให้นักท่องเที่ยวได้มีการสัมผัสธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าไปกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เช่น ภาครัฐได้มีการจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยวสามารถร่วมกิจกรรมแบบวิถีชาวประมงป่าชายเลน ถีบกระดานเลนเก็บหอย รับประทานมือกลางวันบนกระเตงเฝ้าหอยแล้วต่อด้วยสถานที่เรียนรู้ธรรมชาติ ได้แก่ “โครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” เพื่อชมวิถีการจัดขยะแบบประหยัด การบำบัดน้ำเสียด้วยธรรมชาติ 4 ระบบ เพลิดเพลินกับการดูนกหายาก ห้างออกไปทางปากอ่าว 3 กิโลเมตรเพื่อชม “อุทยานสิ่งแวดล้อมนานาชาติสิรินธร” บริเวณปากอ่าว ศูนย์กลางการเผยแพร่และฝึกอบรมด้านอนุรักษ์พลังงาน ทรัพยากร-สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้แก่ “ตำบลห้วยแร้ง” จะได้สัมผัสชีวิตชุมชนริมคลองที่อยู่กันแบบพอเพียง เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม นำวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นมาเป็นภาชนะใส่อาหาร ทำสบูเป็ลือกมั่งคุดใช้กันเอง และมีแหล่งพักสายต่าน้ำตกลำน้ำห้วยแร้ง 18 แห่ง ต่อด้วย “ชุมชนบ้านสลักคอก เกาะช้าง” ชุมทางประมงพื้นบ้านแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำ ตื่นเต้นกับการพายเรือคายักชมระบบนิเวศป่าผืนใหญ่สุดของเกาะ ล่องเรือรับประทานอาหารเย็น” โครงการเหล่านี้เป็นโครงการเด่น ๆ ที่รัฐบาลได้มีส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเข้าไปดื่มด่ำ สัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเกิดความยั่งยืนในด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2554)

นอกจากนั้น ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ยังร่วมกันวิเคราะห์นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนของตนเองว่ามีเป้าหมายด้านใดบ้างในการเข้ามาในชุมชน เพื่อสร้างสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการเดินทาง สิ่งอำนวยความสะดวก การบริการที่มีคุณภาพและราคาสมเหตุสมผล สินค้าและบริการได้มาตรฐานสามารถเลือกซื้อสินค้าและบริการผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น ทัวร์ การโฆษณา นิตยสาร เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเชิงสร้างสรรค์เพิ่มมากขึ้นในด้านของการต่อยอดฐานทุนเดิมทางด้านวัฒนธรรม เพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรที่มีอยู่บนฐานอัตลักษณ์ของชุมชน และการหาจุดต่างเพื่อสร้างหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ในการท่องเที่ยวที่แปลกใหม่ มีความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในสังคมและรักษาเอกลักษณ์ทางวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน (Camilleri, 2018, pp. 4-5; Buckley, 2010, pp. 32-33; Mason, 2008, pp. 8-9)

ดังนั้นผู้เขียนจึงตั้งข้อสังเกตเพื่อเสนอประเด็นการวิพากษ์กลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์: ปัญหาและแนวทางแก้ไข ซึ่งผู้เขียนได้อดบทเรียนจากงานวิจัยเรื่อง “การสร้างแบรนด์เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ช่างศิลป์ผ่านกลไกขับเคลื่อนโดยชุมชนจังหวัดนครปฐม” สาเหตุมาจากกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวเป็นพื้นที่มีสถาปัตยกรรม ศิลปะ วัฒนธรรม ที่มีความโดดเด่นในการอนุรักษ์ไว้ แต่ยังขาดจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชนยังมีไม่มาก เนื่องมาจากขาดการประชาสัมพันธ์ และการบริหารจัดการที่ดี ดังนั้นการศึกษางานชิ้นนี้เพื่อหาแนวทางในพัฒนาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ว่าชุมชน

มีแนวทางในการบริหารจัดการอย่างไร ตั้งแต่กระบวนการในการวางแผน การจัดการ การนำ และการควบคุมเพื่อให้ทันต่อเทียวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนเพิ่มมากขึ้น และนอกจากนั้นต้องสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน โดยการหาจุดต่างของผลิตภัณฑ์ที่มีความแปลกใหม่เพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนกลายเป็นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และที่สำคัญยังเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการได้เรียนรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ โดยเน้นไปที่ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และสามารถทำให้นักท่องเที่ยวได้มีการสัมผัสความเป็นตัวตน วิถีชีวิตของชุมชนจริง ๆ ผ่านการเรียนรู้ร่วมกันกับคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว

บทความนี้ผู้เขียนจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดเรื่องพื้นฐานการปฏิรูปการเปลี่ยนแปลง (Trinity reform) ที่นำไปบริหารจัดการโดย Koizumi ในงานเขียนของ Mochida (2008, pp. 148-152) ที่กล่าวถึง ในการสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นโดยมีการปฏิรูปสี่ด้านเพื่อสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น ได้แก่ 1) การผลักดันส่งเสริมการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) มีการปฏิรูปการบริหารงานด้านการเงิน ได้แก่ การลดเงินอุดหนุนแต่ควรเพิ่มความสามารถในการหารายได้ให้กับท้องถิ่น 3) การบริหารการจัดสรรเงินภาษีอากร 4) ทิศทางในการปฏิรูปท้องถิ่นในอนาคตข้างหน้า จะเห็นได้ว่าหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความสำคัญสำหรับคนในชุมชนในการร่วมการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การสร้างรายได้ของคนในชุมชน โดยท้องถิ่นต้องมีการสร้างรายได้เป็นของตนเองในการพัฒนาชุมชน นอกเหนือจากเงินอุดหนุนหรือภาษีแบ่งที่ได้รับมาจากรัฐบาลส่วนกลาง จึงเห็นได้ว่าประเทศไทยมีการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ว่าจะเป็นด้านอำนาจหน้าที่ รายได้ของท้องถิ่น ทรัพยากรบุคคล ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาชุมชน รวมทั้งการสร้างรายได้ให้กับชุมชนสามารถหาเลี้ยงตัวเองได้อย่างยั่งยืนได้

2. ทบทวนวรรณกรรม

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการ

ปัจจุบันการจัดการเข้ามามีบทบาทต่อการบริหารงานในทุก ๆ ระดับทั้งภาครัฐและภาคเอกชนล้วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทั้งสิ้น นักวิชาการได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการไว้ดังนี้ การจัดการเป็นกระบวนการทำงานกับคนโดยใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ในการดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักความสามารถ ความต้องการความถนัด และความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคุมไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง(พะยอมวงศ์สารศรี, 2552, หน้า 5; เสนาะ ดีเยาว์, 2551, หน้า 7) การบริหารจัดการที่ดีเป็นหัวใจสำคัญในการช่วยให้องค์กรมุ่งสู่การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบทำให้การดำเนินงานตามภารกิจขององค์กรมีประสิทธิภาพ (effectiveness) และประสิทธิภาพ (efficiency) ให้สอดคล้องและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์(วรพจน์ บุษราคมวดี, 2552, หน้า 1-5) กระบวนการจัดการมีองค์ประกอบ 5 ประการได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดตัวบุคคล (Staffing) การสั่งการ (Leading) และการควบคุม (Controlling) (Henri Fayol, 1964 อ้างใน เกษม แก้วสนั่น และเพ็ญศรี ฉิรินัง, 2564 หน้า 10; เชิญพร คงมา, 2564, หน้า 14-15) นอกจากนี้ ยังมีหลักในการบริหารจัดการองค์กรที่ใช้กันทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนที่ผู้มีอำนาจบริหารมีหน้าที่และบทบาทการบริหารอยู่ 7 ประการได้แก่ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การจัดตัวบุคคล (Staffing) การสั่งการ (Leading) การควบคุมสั่งการ (Directing) การประสานงาน (Coordinating) การรายงาน (Report) และการจัดการงบประมาณ (Budgeting) (Urwick & Gulick, 1937 อ้างใน ฐานิสรา กาบบัวศรี, 2562, หน้า 16-18) ผู้เขียนมีมุมมองว่าการบริหารจัดการย่อมเข้ามามีบทบาทกับทุก ๆ องค์กรในการขับเคลื่อนให้องค์กรสามารถทำงานได้บรรลุตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของหน่วยงานนั้น ๆ และเพื่อเป็นการยกระดับให้กับประชาชนในชุมชนได้เกิดการบริหารจัดการที่เป็นมาตรฐานเดียวกันในการดำเนินกิจกรรม

2.2 แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ณัฐพัชร มณีโรจน์ (2560, หน้า 25) มีความเห็นว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (community based tourism: CBT) เป็นลักษณะการท่องเที่ยวที่เน้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การดำเนินกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เพื่อส่งผลให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันกำหนดทิศทางของชุมชนและมีการบริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รับผลประโยชน์มากที่สุด เนื่องจากชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของในสินทรัพย์นั้น ๆ ของชุมชน ส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีสิทธิในการสร้างกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ควรมุ่งเน้นการสร้างปฏิสัมพันธ์และเกิดความผูกพันระหว่างประชาชนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวที่เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน จนสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ความเป็นวิถีชีวิตของชุมชน อัตลักษณ์ของชุมชน การสร้างความเข้าใจร่วมกันอย่างลึกซึ้งถึงความเป็นตัวตนของชุมชนจริง ๆ สิ่งที่สำคัญคือ การเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและมีการสร้างดุลยภาพระหว่างการใช้ทรัพยากรทางการท่องเที่ยว สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน รวมทั้งการยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับประชาชนในชุมชน สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์อันล้ำค่ากับนักท่องเที่ยวในด้านวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน แต่ทั้งสองฝ่ายมีการเคารพในสิทธิ วัฒนธรรมที่แตกต่างกันและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และส่งผลให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชนในท้องถิ่น และนอกจากนั้น ยังเกิดการเสริมสร้างรายได้ โดยมีมีการกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกัน (ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560, หน้า 25-26; พงนา สวนศรี, 2546, หน้า 178-179)

สุดอนอม ต้นเจริญ (2560, หน้า 20-21) ให้ความเห็นว่า การบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น ควรจะมี 3 รูปแบบ ประกอบไปด้วย 1) การเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน 2) การบริหารจัดการในด้านการศึกษาดูงานในชุมชน 3) ความเป็นจิตอาสา เป็นกิจกรรมสำหรับอาสาสมัครที่ต้องการบำเพ็ญประโยชน์ให้กับชุมชน

นอกจากนั้น การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ดีควรมีลักษณะ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2548, หน้า 287-288; ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560, หน้า 29; เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2552, หน้า 1-5; พิชุรีย์ ทองนิม, 2558, หน้า 18) ดังนี้ 1) สร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เริ่มตั้งแต่การประชุม การระดมสมอง การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินการ 2) มีกระบวนการบริหารจัดการที่โปร่งใส 3) มีการสร้างกฎ ระเบียบและแนวปฏิบัติ ในการป้องกัน และแก้ไข ปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน 4) มีการกระจายผลประโยชน์ให้กับประชาชนในชุมชนที่เกิดความเป็นธรรมและทั่วถึง 5) มีการติดตาม ตรวจสอบผลการดำเนินการ การประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข และสามารถพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนให้เกิดความยั่งยืน 6) การใช้ทรัพยากรธรรมชาติด้วยความยั่งยืน 7) การส่งเสริมให้คนในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ ขนบธรรมเนียมประเพณีความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในเชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม

ดังนั้น การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีปัจจัยหลายปัจจัยที่ประกอบเข้าด้วยกันแล้วจะทำให้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ ได้แก่ 1) สมาชิกในชุมชนเห็นประโยชน์ของการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน 2) ปัจจัยที่สำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน 3) แนวทางการเตรียมการและพัฒนากการท่องเที่ยว 4) การพัฒนาให้การท่องเที่ยวอยู่ในมาตรฐานเกณฑ์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนหรือการรับรองแหล่งท่องเที่ยว 5) ส่วนประสมทางการตลาดเพื่อการท่องเที่ยว 6) การบริหารจัดการด้านห่วงโซ่อุปทานการท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างผลิตภัณฑ์สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะก่อให้เกิดการจดจำสัญลักษณ์ของชุมชน 7) ประชาชนในชุมชนและนักท่องเที่ยวร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปัจจัยเหล่านี้เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ส่งผลให้เกิดความสำเร็จและส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างยั่งยืน (ณัฐพัชร มณีโรจน์, 2560, หน้า 25-26; สุดอนอม ต้นเจริญ, 2560, หน้า 6-7)

2.3 แนวคิดการท่องเที่ยวสร้างสรรค์

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บัญญัติขึ้นเป็นครั้งแรกโดย Crispin Raymond & Greg Richards (อ้างถึงในสุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2558, หน้า 14-16) ในปี พ.ศ. 2543 โดยมีความหมายว่า “การท่องเที่ยวซึ่งมอบโอกาสให้กับผู้เดินทางในการพัฒนาศักยภาพการสร้างสรรค์ของตน ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์จริง ที่เป็นไปตามลักษณะเฉพาะของพื้นที่เป้าหมายที่ได้ท่องเที่ยว” (Richards and Raymond, 2000, p. 18) ส่วนองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้กำหนดนิยามของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า การท่องเที่ยวสร้างสรรค์คือ การเดินทางที่มุ่งไปสู่ความผูกพันและประสบการณ์จริงแท้ที่เกิดจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ศิลปะ วัฒนธรรมหรือคุณลักษณะพิเศษของพื้นที่นั้น และนำมาซึ่งความเชื่อมโยงกับผู้คนซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่และเป็นผู้สร้างสรรค์วัฒนธรรมที่มีชีวิต (UNESCO, 2006 อ้างถึงในสุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2558, หน้า 14-16) โดยรูปแบบธุรกิจของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์จะอยู่บนพื้นฐานของทุนสร้างสรรค์ท้องถิ่นที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา โดยมีกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เป็นเป้าหมายจะเป็นกลุ่มขนาดเล็กหรือมีความสนใจเฉพาะ มุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ถึงการมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ (Ohridska-Olson & Ivanov, 2010 อ้างถึงใน สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2558, หน้า 48)

นอกจากนั้น Richards (2010, p.1) และ JelinCiC (2009, p.1) กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีวิวัฒนาการมาจากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองต่อพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ซึ่งในการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมนั้น นักท่องเที่ยวจึงเป็นเพียงผู้รับ (Passive) กล่าวคือ นักท่องเที่ยวมีหน้าที่ในการศึกษา การมองดูวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ ผ่านการมองและการซื้อของที่ระลึกเท่านั้น แต่ในการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นั้น นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวกับชุมชน (Active) โดยนักท่องเที่ยวสามารถร่วมกันกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวตามความสนใจของแต่ละบุคคล เรียนรู้กับประสบการณ์ของชุมชน เพื่อการสัมผัสกับเอกลักษณ์ (Identity) อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนส่งผลให้การท่องเที่ยวมีความสนุกสนาน มีชีวิตชีวามากขึ้นไปจากรูปแบบเดิม ดังนั้นรูปแบบประสบการณ์ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีหลากหลายรูปแบบ เช่น กิจกรรมการเรียนรู้ (Learning) เช่น การปั้นเครื่องสังคโลก ทอผ้า ก็สามารถใช้รูปแบบของกิจกรรมในการจัดการอบรมปฏิบัติการ (Workshops) การชิม (Testing) อาหารท้องถิ่น ขนม หรือการทำเล้าอู่น เล้าพื้นบ้าน ก็สามารถจัดให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ผ่านการเข้าร่วมการชิมไวน์/เล้าพื้นบ้าน/ขนม พร้อมกับให้ความรู้ไปพร้อม ๆ กับการลงมือปฏิบัติ (Experience/open ateliers) การเยี่ยมชม (Seeing) แทนที่จะเป็นการเดินทางเข้าไปชมเฉพาะจุดก็จัดให้เป็นการเยี่ยมชมตามเส้นทาง เช่น เส้นทางเที่ยวสวน/เส้นทางชนบททางตอนใต้ของฝรั่งเศส การซื้อของ (Buying) ก็สามารถปรับกิจกรรมดังกล่าวไปสู่รูปแบบประสบการณ์ของการเดินตามแกลเลอรี หรือการเยี่ยมชมตามห้างสรรพสินค้าชั้นนำ (Galleries/Shop window) (Richards, 2010 อ้างใน สุดแดน วิสุทธิลักษณ์, 2558, หน้า 48) นอกจากนี้ จากงานวิจัยของ ฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง และวราภรณ์ ปัญญาดี (2561, หน้า 79-102) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน พบว่า การท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนควรมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว /ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 4) การจัดการสิ่งแวดล้อมความสะอาดขั้นพื้นฐาน และศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และ 5) บุคลากร และนักสื่อความหมายท้องถิ่น

3. สถานการณ์ปัญหาการท่องเที่ยวในชุมชน

จากการศึกษาบริบทชุมชนและศักยภาพพื้นที่ชุมชนจังหวัดนครปฐมทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนตำบล โพรหมเดื่อ ชุมชนตำบลวัดละมุด ชุมชนตำบลวัดท่าพุท ชุมชนตำบลวัดไทร จังหวัดนครปฐม ในรายงานผลการวิจัยของวงระวิทย์ น้อมนำทรัพย์ และ อิดารัตน์ สืบญาติ (2565, หน้า 133-140) พบว่า ประเพณีและอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันไปทั้งในด้าน

ชนมธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมชุมชน แต่บางพื้นที่ที่มีความคล้ายคลึงกันและความโดดเด่นในด้านศิลปกรรม ประเพณีและวัฒนธรรม โบราณสถานที่สำคัญ รวมทั้งมีประวัติศาสตร์เรื่องเล่าที่น่าสนใจ อัตลักษณ์ของชุมชนนั้นเป็นงานประณีตศิลป์ และมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ซึ่งอาจจะมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะพื้นที่ของชุมชน บริบทของคนในชุมชน และลักษณะการรวมกลุ่มของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งแต่ละชุมชนก็จะมีจุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกันตามลักษณะทางต้นทุนทางสังคมที่แตกต่างกัน รวมถึงความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนด้วย ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการเข้ามาสนับสนุน และส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญามาจนถึงปัจจุบัน โดยในการดำเนินการพัฒนาท่องเที่ยวชุมชน ทั้งสี่แห่งนั้น พบว่าแต่ละพื้นที่ประสบปัญหาในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ปัญหาที่ 1 ชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ มีปัญหาด้านการสร้างแบรนด์สินค้า แม้ชุมชนจะมีความโดดเด่นด้านการทอผ้าที่มีลวดลายเป็นของชุมชนลาวครั้งโพรงมะเดื่อ แต่ยังขาดตราสัญลักษณ์สำหรับนักท่องเที่ยวในการซื้อสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน ปัญหาที่ 2 ชุมชนตำบลวัดละมุด มีปัญหาด้านการหาผู้สืบทอดด้านสถาปัตยกรรมปูนปั้นสดในโบสถ์ ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่นของตำบลวัดละมุดและเป็นสถานที่ดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่นั้น ๆ ได้ ปัญหาที่ 3 ชุมชนตำบลวัดท่าพูด เผชิญปัญหาเรื่องประชาชนในชุมชนขาดการมีส่วนร่วมในการผลักดันให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวและยังขาดความร่วมมือในการพัฒนาร่วมกันกับเทศบาลตำบลไร่จึง แม้นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลไร่จึงจะผลักดันในการส่งเสริมให้เกิดสถานที่ท่องเที่ยวเพื่อสร้างรายได้ให้กับประชาชนในชุมชน เช่น วัดไร่จึง พิพิธภณัฐวัดท่าพูด เป็นต้น ซึ่งสองสถานที่นี้เป็นแหล่งวัฒนธรรมทางการท่องเที่ยวที่มีความโดดเด่น แต่พิพิธภณัฐวัดท่าพูดยังมีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวจำนวนน้อย เนื่องจากขาดผู้ดูแลและการอธิบายเรื่องราวในพิพิธภณัฐวัดท่าพูด หากต้องการเข้าเยี่ยมชมในพิพิธภณัฐจะต้องโทรแจ้งเจ้าหน้าที่ล่วงหน้าเพื่อเปิดพิพิธภณัฐให้เข้าชม ปัญหาที่ 4 ชุมชนวัดไทร มีชื่อเสียงด้านเถรودเพล แต่ขาดการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้ทราบเรื่องราวในอดีตของชุมชนวัดไทร ซึ่งเถรودเพลเป็นเครื่องเล่นคล้าย ๆ กับรูปปั้นในปัจจุบัน “นำตะปู 2-3 ตัวมาขัดไขว้กันไปมาให้อยู่ในชุดเดียวกัน ให้คนเล่นถอดแยกตะปูแต่ละตัวออกจากกันให้ได้ หลังจากนั้นให้สอดไขว้ตะปูลงไปเป็นแบบเดิม” (วงระวิทย์ น้อมนำทรัพย์และ ธีรรัตน์ สืบญาติ, 2565, หน้า 133-140) เพื่อฝึกสมาธิ การเล่นชุดนี้ เรียกว่า เครื่องตั้ง ซึ่งถูกเก็บไว้ที่วัดไทร แต่ยังขาดการบริหารจัดการในการนำเครื่องตั้งมาจัดแสดงให้นักท่องเที่ยวได้ชม จะเห็นได้ว่าทั้งสี่แห่งมีปัญหาในการบริหารจัดการเป็นสำคัญ

4. สถานการณ์ของชุมชน

4.1 สถานการณ์ชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม

จากงานวิจัยของวงระวิทย์ น้อมนำทรัพย์และธีรรัตน์ สืบญาติ (2565, หน้า 133-140) พบว่า ชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อ เป็นชุมชนที่มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมประเพณีของชาติพันธุ์ลาวครั้งโพรงมะเดื่อ ยังคงอนุรักษ์ไว้ มีการทอผ้าพื้นเมืองที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนชาติพันธุ์ลาวครั้งโพรงมะเดื่อตามแบบแผนที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งมีหน่วยงานที่เข้ามาช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์ โดยแบ่งเป็นกลุ่มลาวครั้งจำนวน 2 กลุ่ม โดยชุมชนเป็นคนแบ่งกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่จัดตั้งศูนย์เพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมวัดโพรงมะเดื่อ และกลุ่มที่เป็นคณะทำงานหน่วยงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโพรงมะเดื่อ โดยชุมชนใช้เกณฑ์ในการแบ่งจากคณะในการทำงาน ซึ่งทั้งสองกลุ่มได้ขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมหลากหลายรูปแบบเพื่ออนุรักษ์และสืบสานประเพณีวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ มีผู้นำชุมชน ได้แก่ นายกเทศมนตรีตำบลโพรงมะเดื่อ เจ้าอาวาสวัดโพรงมะเดื่อ เป็นผู้ขับเคลื่อนให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้ นอกจากนี้ชุมชนยังมีเครือข่ายกับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครปฐมในการส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแหล่งการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน มีหน่วยงานของรัฐที่เข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ในทัศนคติของผู้เขียนพบว่าชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อมีความโดดเด่นในด้านผ้าทอลายโบราณตามแบบลาวครั้ง แต่เกิดการประยุกต์การเปลี่ยนแปลงลายผ้าให้มีความทันสมัยเพิ่มมากขึ้นเพื่อดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

และซื้อผลิตภัณฑ์ผ้าทอซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้ให้กับคนในชุมชน ชุมชนตำบลโพรงมะเดื่อมีศูนย์เพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมวัดโพรงมะเดื่อ จังหวัดนครปฐม เพื่อให้นักท่องเที่ยว บุคคลทั่วไป นักเรียนและ/หรือนักศึกษาได้มาเรียนรู้การทอผ้า การย้อมสีผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของลาวครั่ง อย่างไรก็ตาม ในการทอผ้าแต่ละผืนต้องใช้เวลาอันยาวนานในขณะที่ได้รับผลตอบแทนต่ำส่งผลให้เด็กรุ่นใหม่ไม่สนใจสืบทอดการทอผ้า

4.3 สถานการณ์ชุมชนตำบลวัดละมุด อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ชุมชนตำบลวัดละมุดมีความโดดเด่นในด้านสถาปัตยกรรมภายในวัดที่ก่อสร้างและตกแต่งด้วยลวดลายปั้นจากปูนสด มีอุโบสถหลังใหม่ที่มีการประดับด้วยถ้วยชามเบญจรงค์ที่มีฉลุลายกลางน้ำซึ่งประดิษฐานพระจุฬามณีที่เก่าแก่ และภายในวัดมีเมรุขนาดใหญ่ที่สุดในวัด นอกจากนี้วัดละมุดยังมีอุโบสถมากถึงสองหลัง เนื่องจากได้รับการยกเว้นจากกรมศิลปากรให้มีอุโบสถสองหลังภายในวัดได้ สันนิษฐานกันว่าการสร้างอุโบสถหลังเก่าขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาและได้ขึ้นทะเบียนกับกรมศิลปากรจึงสามารถมีอุโบสถได้สองหลัง จึงคาดการณ์ได้ว่าจะเป็นวัดแห่งเดียวในประเทศไทยที่มี 2 โบสถ์อยู่ภายในวัดเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังอันสวยงามภายในวิหารที่ใช้เทคนิคการวาดแบบช่างโบราณคือ มีการใช้กระบวนการผสมสีฝุ่นวาด และมีโทนสีเพียง 5 สีเหมือนศิลปะในสมัยโบราณ อีกทั้งยังมีปราชญ์ชุมชนตำบลวัดละมุดที่มีองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่าง ๆ เช่น วงปีพาทย์ของครูสนั่น แก้วบุชา ซึ่งเป็นศิลปินดีเด่นจังหวัดนครปฐม งานหัตถศิลป์บ้านอสมณีสกลางานช่างโขนบ้านแม่คุณ ช่างโขนเด็กวัด งานจักสานผักตบชวาซึ่งเป็นแหล่งผลิตงานจักสานที่มีชื่อเสียงภายใต้แบรนด์ “ชวานันท์” และมีแหล่งเรียนรู้ซึ่งมีปราชญ์ชาวบ้านด้านการเกษตรกรรมปลอดสารพิษคอยให้ความรู้ และวัฒนธรรมด้านอาหาร เช่น ขนมกง ซึ่งเป็นขนมโบราณที่สามารถสร้างอาชีพให้กับชุมชนในสมัยก่อนได้ แต่ปัจจุบันได้สูญหายไปเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอดด้านนี้ (วงระวิทย์ น้อมนำทรัพย์และจิรารัตน์ สืบญาติ, 2565, หน้า 71-78)

อย่างไรก็ตาม พบว่าปัญหาที่สำคัญของชุมชนตำบลวัดละมุดในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว คือ ชุมชนยังไม่สามารถค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างชัดเจน และสุดท้ายเป็นเรื่องที่สำคัญมากคือ ชุมชนตำบลวัดละมุดยังขาดงบประมาณในการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยว ในมุมมองของผู้เขียนพบว่า ถึงแม้ว่าประเทศไทยเริ่มมีการกระจายอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา แม้ให้อำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการ แต่ยังขาดงบประมาณสนับสนุนในการบริหารจัดการ รายได้ของท้องถิ่นนั้นได้มาจาก 3 แหล่งดังนี้ 1) รายได้จากการที่ท้องถิ่นเป็นผู้จัดเก็บภาษีท้องถิ่นเอง 2) รายได้จากการแบ่งหรือจากการจัดสรรให้ 3) รายได้จากเงินอุดหนุน แบ่งเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปและเงินอุดหนุนเฉพาะกิจ (อัครณัฐ วงศ์ปรีดี, 2554, หน้า 15-16; ขวลิขิต สละ, 2556, หน้า 257; ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคณะ, 2557, หน้า 34-35; อัครณัฐ วงศ์ปรีดี และสุนทรชัย ขอบยศ, 2558, หน้า 6)

4.3 สถานการณ์ชุมชนวัดท่าพุท อำเภอสสามพราณ จังหวัดนครปฐม

ชุมชนตำบลวัดท่าพุทเป็นชุมชนเก่าแก่ มีวัดท่าพุทที่คาดว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี ตั้งอยู่ริมแม่น้ำท่าจีน มีอายุเก่าแก่กว่า 200 ปี และได้มีการสร้างพระจุฬามณีเจดีย์ ในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งมีความโดดเด่นด้านประติมากรรม มีเครื่องเบญจรงค์ที่มีเอกลักษณ์ และมีลักษณะลวดลายแตกต่างจากเครื่องเบญจรงค์ของท้องถิ่น เป็นลวดลายที่ได้พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน เช่น ผ้าขึ้น นาลวดลายมาเรียงร้อยและเขียนลงบนเครื่องเบญจรงค์ นอกจากลวดลายที่มีเอกลักษณ์เฉพาะแล้ว ยังมีสีที่มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น โดยทั่วไปแล้วงานเครื่องเบญจรงค์จะมี 5 สีหลักคือ สีดำ สีขาว สีเหลือง สีแดง และสีเขียว (หรือคราม) ชุมชนตำบลวัดท่าพุทได้ปรับสีทำให้เครื่องเบญจรงค์มีความโดดเด่นและแตกต่างจากเบญจรงค์ที่เราพบเห็นโดยทั่วไป นอกจากนี้ชุมชนยังใส่ใจเรื่องสุขภาพของนักท่องเที่ยวควบคุมคุณภาพเบญจรงค์ผ่านการควบคุมอุณหภูมิการเผา เพื่อให้มั่นใจว่าไม่มีสารเคมีตกค้าง ทำให้ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวมั่นใจได้ว่าสามารถนำเครื่องเบญจรงค์ไปใส่อาหารรับประทานได้อย่างปลอดภัยทำนอกจากประติมากรรมเครื่องเบญจรงค์แล้วยังมีสถานที่สำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจ เช่น วัดไร่จิง ทางด้านวัฒนธรรมประเพณีนั้น

ทางชุมชนตำบลวัดท่าพุฒได้รับการส่งเสริมจากสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดโดยได้รับการจัดสรรงบประมาณมาบางส่วนเพื่อนำมาส่งเสริมด้านประเพณีและด้านศาสนา โดยเน้นให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในโครงการต่าง ๆ ในมุมมองของผู้เขียนพบว่า หน่วยงานของรัฐ ได้แก่ เทศบาลตำบลไผ่ซาง มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนสนับสนุนให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่แห่งนี้ โดยสิ่งสำคัญคือการเลือกแก้ไขปัญหาสาธารณะที่เร่งด่วนและส่งผลกระทบต่อประชาชนก่อน (Kraft & Furlong, 2013, pp. 501)

4.4 สถานการณ์ชุมชนตำบลวัดไทร อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม

ชุมชนตำบลวัดไทรมีความโดดเด่นเรื่องวิถีชีวิตการทำอาชีพเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลี้ยงสุกร และมีความโดดเด่นเรื่องประวัติศาสตร์ของวัดไทร ซึ่งสร้างขึ้นมาตั้งแต่สมัยอยุธยา นอกจากนี้ ยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกอย่างในวัดไทรคือ เครื่องตั้งที่มีกลไกของไม้ เกร็ดเพลเป็นเครื่องตั้งศพ มีลักษณะเป็นโครงไม้ขนาดใหญ่ที่เกิดจากการใช้ไม้ขนาดเล็กขัดสลับกันไปมา ประกอบกันขึ้นด้วยระบบเกร็ดเพลจนมีความสูงใหญ่และแข็งแรงสามารถรองรับน้ำหนักได้มาก เช่น สามารถนำโลงศพขึ้นไปตั้งได้ และคนสามารถขึ้นไปยืนบนโครงสร้างไม้โปร่ง ๆ นี้ได้อย่างสบาย บริเวณรอบ ๆ เครื่องตั้งมีหุ่นไม้และสิ่งประดับตกแต่งวางแสดงอยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งเป็นเรื่องราวที่สะท้อนวิถีชีวิตชุมชน สามารถพบเห็นได้ที่วัดไทรเพียงแห่งเดียวในประเทศไทยเท่านั้น

งานวิจัยของวระวิทย์ น้อมนำทรัพย์และธิดารัตน์ สืบญาติ (2565, หน้า 110-111) พบว่า คนในชุมชนยังไม่ได้ให้ความสำคัญด้านการท่องเที่ยว อีกทั้งยังขาดการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในชุมชนผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น ทางเว็บไซต์หรือทางเฟซบุ๊ก นอกจากนี้คนในชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสถานที่ที่รู้จักหรือเป็นสถานที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งการเรียนรู้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2564, หน้า 110) ดังนั้นต้องสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันให้กับแต่ละชุมชนทั้งด้านต้นทุนในการผลิตสินค้าให้มีราคาถูกกว่าคู่แข่ง การสร้างความแตกต่างในชุมชนของตนเองเพื่อให้เกิดความโดดเด่นในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวและการสร้างกิจกรรมร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสชีวิตในชุมชนนั้น ๆ (พิพัฒน์ นนทนาธรณ์, 2561, หน้า 26-27) ในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า ชุมชนตำบลวัดไทรควรให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักเพิ่มมากขึ้นเพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ในด้านต่าง ๆ

สรุปในมุมมองของผู้เขียนพบว่า ในพื้นที่ที่ทั้งสี่ชุมชนนั้นมีบริบทในการบริหารงานที่แตกต่างกัน ดังนั้นปัญหาในแต่ละพื้นที่จึงมีความแตกต่างกัน แต่เป้าหมายที่สำคัญ คือ การพัฒนาพื้นที่ของชุมชนตนเองให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเกิดความยั่งยืนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ประสบการณ์จากนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว ได้มีความผูกพัน มีประสบการณ์ในการสัมผัสศิลปะและมรดกทางวัฒนธรรมโดยการจัดกิจกรรม เช่น การจัดกิจกรรมของอาหารพื้นถิ่น กิจกรรมวิถีชีวิตการทำนาเพื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตหรืออัตลักษณ์ของชุมชนนั้น และนอกจากนั้นยังเพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน รวมทั้งการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ โดยประชาชนในพื้นที่ สามารถประกอบอาชีพอยู่ในพื้นที่ของตนเองได้ไม่ต้องเข้าไปในเมือง ซึ่งจะต้องเผชิญกับปัญหาความแออัด เพื่อทำงานหารายได้ให้กับครอบครัว ผู้เขียนเห็นว่าเรื่องปากท้องของชาวบ้านในการหารายได้เพื่อดำรงชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ

5. ปัจจัยที่ทำให้กลไกการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ

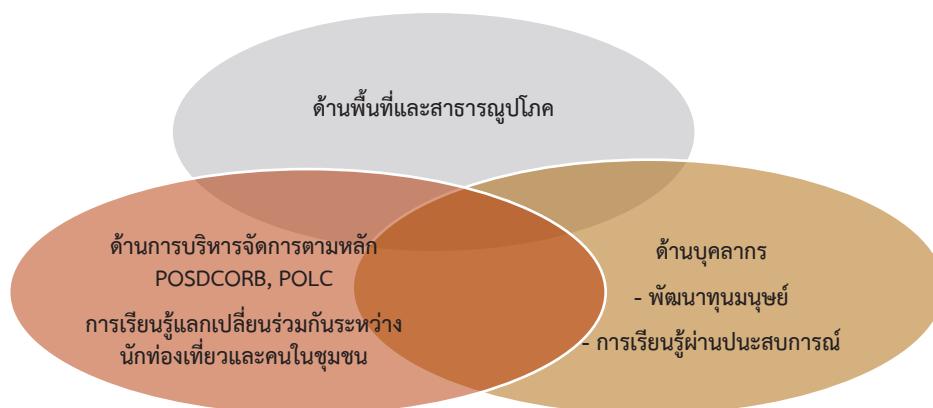
ด้วยสภาพแวดล้อมที่เกิดการเปลี่ยนแปลง ความเสี่ยงด้านเศรษฐกิจที่สร้างความผันผวน สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยวและเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบอย่างมาก กลไกการจัดการการท่องเที่ยวย่อมได้รับผลกระทบโดยตรงจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังนั้น การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ ย่อมขึ้นอยู่กับผู้นำทางยุทธศาสตร์ด้วย ดังนั้น กลไกในการขับเคลื่อนให้มีการบริหารจัดการ

ท่องเที่ยวโดยเฉพาะการฟื้นฟูในด้านเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งจำเป็น (พิพัฒน์ นนทธารณ์, 2561, หน้า 7) โดยการนำกลยุทธ์ตามแนวคิดของ Peter Senge (อ้างถึงใน เชิญพร คงมา, 2564, หน้า 78-79) ด้านการสนับสนุนให้คนมีองค์ความรู้ในองค์กรแห่งการเรียนรู้โดยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และการคิดอย่างเป็นระบบในเชิงบูรณาการ แบ่งเป็น 1) ความรอบรู้ของบุคคล โดยการหาปราชญ์ชาวบ้านในแหล่งพื้นที่นั้น ๆ มาร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนรุ่นหลัง 2) รูปแบบความคิด คติวิเคราะห์อย่างเป็นขั้นเป็นตอนในการร่วมกันพัฒนาท้องถิ่น 3) การคิดอย่างเป็นระบบ ต้องมีการวางแผนล่วงหน้าในการดำเนินงาน 4) การเรียนรู้เป็นทีม เน้นให้ชุมชนเกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมร่วมกันในการพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาแหล่งการเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยว 5) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน ให้คนในชุมชนร่วมกันพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชนตนเองในการสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวในมุมมองของผู้เขียนมองว่าควรมีการพัฒนาด้านการคลังท้องถิ่นเพื่อให้ท้องถิ่นมีรายได้ในการบริหารจัดการด้วยตัวเองในการพัฒนาท้องถิ่น พัฒนาชุมชน พัฒนาการท่องเที่ยว แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้านเพื่อสืบสานอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น นอกจากนี้ผู้นำควรใช้หลักการบริหารงานตามหลัก POSDCORB ของ Gulick & Urwick (อ้างถึงใน ภิรดา ชัยรัตน์, 2561, หน้า 17) โดยผู้นำควรมีหน้าที่ดังต่อไปนี้ การวางแผน (Planning) การจัดการองค์กร (Organizing) การจัดการด้านบุคลากร (Staffing) การสั่งการ (Directing) การประสานงานร่วมกันกับทุกภาคส่วนในท้องถิ่น (Coordinating) การจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน (Reporting) ด้านงบประมาณ (Budgeting) การจัดสรรงบประมาณให้ท้องถิ่นถือว่าสำคัญสำหรับการพัฒนาท้องถิ่น (Mochida, 2008, pp. 148-152) มองว่าการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นด้านการบริหารงานและด้านการคลังเพื่อพัฒนาท้องถิ่นเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากท้องถิ่นสามารถรับทราบปัญหาความต้องการได้มากกว่าส่วนกลางจึงสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้มากกว่า สำหรับกิจกรรมในระบบเศรษฐกิจของรัฐบาลนั้น รัฐบาลมีหน้าที่หารายได้และบริหารจัดการรายจ่ายสาธารณะ เพื่อให้เกิดความเสมอภาคเท่าเทียมกัน รัฐบาลส่วนกลางควรส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีความสามารถในการหารายได้ด้วยตนเองจากการจัดเก็บภาษีท้องถิ่นเพื่อนำไปยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนรวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการจ้างงานในชุมชน (Hillman, 2009, pp. 741) อีกทั้งผู้นำชุมชน นายกเทศมนตรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ควรร่วมกับประชาชนในชุมชนวางแผนเชิงกลยุทธ์เพื่อรองรับต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีการร่วมกันทำเวทีชาวบ้าน ประชาคมชาวบ้าน การจัดสนทนากลุ่ม เพื่อร่วมกันวิเคราะห์ปัจจัยภายในท้องถิ่นและปัจจัยภายนอก ที่มากระทบต่อชุมชน รวมทั้งการหาศักยภาพในด้านทรัพยากรมนุษย์ในชุมชนเพื่อขับเคลื่อนท้องถิ่น ร่วมกันคิดวิเคราะห์วางแผนอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ของชุมชน โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ทั้งนี้ เนื่องจากปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกที่มากระทบต่อชุมชนค่อนข้างมาก เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี การบริหารจัดการภาวะวิกฤติโรคระบาดโควิด-19 (COVID-19) ผู้นำจะต้องทำงานร่วมกันกับประชาชนในชุมชนวางแผนในระยะยาว 10-15 ปี ด้านแนวโน้มทางการตลาดจากการวิเคราะห์ SWOT (SWOT Analysis) ในการพัฒนาท้องถิ่นให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, 2564, หน้า 5-8; ทรงวุฒิ ดีจงกิจ, 2565, หน้า 123; กิตติ นครชัย, 2563, หน้า 102-103; สุรเจต ไชยพันธ์พงษ์, 2564, หน้า 10-11) นอกจากนั้น การท่องเที่ยวส่งผลด้านเศรษฐกิจทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลกระทบทางตรงได้แก่ รายจ่ายในการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน ในการแสดงให้เห็นถึงความโดดเด่น ความมีอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้น เพื่อจูงใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว ผลที่ตามมาคือ การสร้างรายได้ สร้างงานให้กับประชาชนในชุมชน เช่น ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจสปา เพื่อสุขภาพ ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ในพื้นที่ นั้น ๆ ย่อมได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ส่วนผลกระทบทางอ้อมนั้นส่งผลให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นมีการสร้างรายได้เพิ่มมากขึ้นจากธุรกิจโรงแรมที่มีการนำวัตถุดิบในการผลิตจากชุมชนไปใช้ในการบริการ (Inkson & Minnaert, 2018, pp.162-163) นอกจากนั้น ผู้เขียนยังมีความเห็นสอดคล้องกับ Carmichael & McClinchey, (2009, pp. 78) ด้านนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวมีความต้องการความสะดวกสบายและมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ประการท้ายสุดในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ภาครัฐจะต้องมี

บทบาทสำคัญในการเข้าไปเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก กฎระเบียบ ข้อกฎหมาย โครงสร้างพื้นฐาน (ถนน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ การบริหารจัดการน้ำ การรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ท้องถิ่นควรมีอำนาจในการตัดสินใจ ดำเนินกิจกรรมบางอย่างได้ และรัฐบาลส่วนกลาง (Public Sector Management-PSM) ควรมีหน้าที่ดูแลเกี่ยวกับการเข้าเมือง การขอวีซ่าท่องเที่ยว การใช้อำนาจในการตัดสินใจกำหนดนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยว รัฐบาลต้องเข้ามาแทรกแซงในการดูแลผลประโยชน์ (public interest) โดยรัฐบาลมีการบริหารจัดการออกแบบด้านการท่องเที่ยว เป็นองค์กรการท่องเที่ยวในระดับชาติ (National Tourism Organization) โดยเฉพาะเข้ามาดูแลด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวบางอย่างที่อาจจะทำลายสิ่งแวดล้อมหรืออาจส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ ทั้งในทางบวกและทางลบ ดังนั้นรัฐบาลต้องเข้ามาลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับประชาชน ผลพลอยได้ที่ชุมชนจะได้รับคือเกิดการสร้างงาน เกิดรายได้ให้กับประชาชน ผลที่ตามมาคือ ประชาชนมีเงินจ่ายภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาเพิ่มมากขึ้น (tax income) (Page, 2009, pp. 416-418) ดังนั้น ผู้เขียนจึงสรุปได้ว่าการท่องเที่ยวทำให้เกิดตลาดใหม่สำหรับสินค้าของท้องถิ่นและสามารถกระตุ้นภาคเศรษฐกิจของท้องถิ่นได้เพิ่มมากขึ้น การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการพัฒนาการขยายปลีกและเกิดผู้ค้ารายย่อยในชุมชน รวมทั้งเกิดการพักผ่อนหย่อนใจ นอกจากนี้ยังสามารถเกิดการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น ในประเทศสเปนและเบลเยียม มีการใส่ใจห่วงใยความปลอดภัยในด้านการท่องเที่ยว แม้แต่ประเทศฝรั่งเศสใช้แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงสังคม คล้ายกับประเทศสหภาพโซเวียต ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพนักงานในสถานที่ท่องเที่ยวและแคมป์โดยเฉพาะกลุ่มที่มีค่าแรงขั้นต่ำมีการจัดสวัสดิการเพิ่มมากขึ้น ที่เห็นได้ชัดเป็นประเทศอังกฤษ รัฐบาลของประเทศอังกฤษเน้นการจ้างงานในภาคการท่องเที่ยวทำให้เกิดการจ้างงานอย่างเต็มที่เนื่องจากในบางช่วงเกิดการว่างงานในระดับที่สูงในบางประเทศ เช่น กลุ่มประเทศ EU ได้สนับสนุนเงินอุดหนุน (grant) ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางการท่องเที่ยว (tourism infrastructure) อย่างประเทศไอร์แลนด์ประเทศสกอตแลนด์ สนับสนุนการขยายตัวทางการท่องเที่ยว กลุ่มในประเทศ EU 27 ประเทศมีนโยบายทางการท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาความได้เปรียบทางการแข่งขันในภาคการท่องเที่ยว

6. ข้อเสนอการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

โดยภาพรวมจากปัญหาของ 4 ชุมชนในจังหวัดนครปฐมที่ผลการศึกษาพบว่า มีปัญหาความพร้อมของพื้นที่ท่องเที่ยว ได้แก่ สถานที่ในการจัดกิจกรรม สาธารณูปโภครวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สถานที่จอดรถ ห้องน้ำ ปัญหาด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ขาดการวางแผนร่วมกันการจัดกิจกรรมร่วมกันเพื่อเรียนรู้ประสบการณ์และปัญหาด้านบุคลากรในการจัดกิจกรรม เช่น จำนวนประชาชนในพื้นที่ จำนวนเจ้าหน้าที่ของภาครัฐที่มาร่วมกันจัดงานร่วมกัน ดังนั้น ในการปรับปรุงหรือพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมกับนักท่องเที่ยวและประชาชนในชุมชน การทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การทำอาหารพื้นถิ่น การทอผ้า เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งนักท่องเที่ยวมีการเดินทางมาเพื่อต้องการศึกษาหาความรู้ การเรียนรู้วัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปส่งผลให้เกิดการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวและได้เรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชนซึ่งควรขับเคลื่อนบนพื้นฐานกลไกที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ศักยภาพบุคลากร ศักยภาพพื้นที่และสาธารณูปโภค และศักยภาพด้านการบริหารจัดการ ดังแสดงในภาพที่ 1 ทั้งนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์มีการนำหลักการบริหารเข้ามาใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้หลักการบริหารจัดการ POSDCORB ของ Gulick & Urwick (1937, อ้างถึงใน ภริดา ชัยรัตน์, 2561, หน้า 17) ในการช่วยขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์กับชุมชนในด้านการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดรายได้กับชุมชนและเน้นความพึงพอใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ โดยแต่ละองค์ประกอบผู้เขียนมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาดังนี้

ภาพ 1 แสดงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน
ที่มา: อิตารัตน์ สืบญาติ, 2566

6.1 ด้านพื้นที่และสาธารณูปโภค

ชุมชนทั้งสี่แห่งควรเตรียมความพร้อมด้านแหล่งท่องเที่ยว หรือกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่นให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ใหม่ ๆ และมีความเข้าใจในวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนร่วมกันได้สัมผัสวิถีชีวิตของชุมชน เช่น การทอผ้า การจักสาน การทำอาหารพื้นถิ่น และการจัดทาสตูดอุปกรณ์ในท้องถิ่นเพื่อใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และต้องสร้างความปลอดภัยให้นักท่องเที่ยว

6.2 ด้านการบริหารจัดการ

1) การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวในชุมชนทั้งสี่แห่ง โดยการนำหลักการบริหารจัดการ POSDCORB ของ Gulick & Urwick (1937, p.6, อ้างถึงใน ภริดา ชัยรัตน์, 2561, หน้า 17) เข้ามาช่วยในการบริหารจัดการชุมชนในการเรียนรู้การจัดการกิจกรรมร่วมกันของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนเพื่อให้สามารถสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ได้เข้ามาสัมผัส กลิ่นอายวิถีชีวิตของชุมชนแต่ละพื้นที่เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์จากการที่คนในพื้นที่ร่วมกันจัดกิจกรรมให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การฝึกการทอผ้าของชุมชน การทำอาหารพื้นถิ่น การสานกระเปาะเป็นต้น และยังคงสอดคล้องกับแนวคิดของ Richard (2010) ในด้านของการออกแบบกิจกรรมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน เช่น กิจกรรมการเรียนรู้กับทางชุมชนได้มีการจัดทำกรอบเชิงปฏิบัติการในการทอผ้าลายโบราณให้กับนักท่องเที่ยว การทำขนมกึ่งซึ่งเป็นขนมโบราณที่สูญหายไปเพื่อเป็นสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชุมชน การร่วมทำอาหารพื้นถิ่น ซึ่งเมื่อปีพ.ศ. 2551 รัฐบาลได้มีการประกาศนโยบายการขับเคลื่อนให้เป็นเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ (Creative Economy) ตามโครงการในการพัฒนาหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อผสมผสานกับภูมิปัญญาชาวบ้านให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การต่อยอดการพัฒนาให้ทันกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีทางชุมชนควรมีการจัดสถานที่รับรองนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในชุมชนในการได้รับประทานอาหารและเครื่องดื่มและขนมอร่อย ๆ การเยี่ยมชม (Seeing) การจัดเส้นทางเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมของทั้ง 4 ชุมชน ให้นักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นสิ่งที่ชุมชนอยากนำเสนอความเป็นตัวตนของแต่ละชุมชน และการออกแบบกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีภาพบรรยายประกอบ เช่น การทำกิจกรรมร่วมกันชุมชน ควรมีการจัดงานแสดงผลผลิตหรือของที่ระลึกที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ซื้อไปฝากเพื่อนและคนในครอบครัว เป็นการช่วยประชาสัมพันธ์ชุมชนอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ชุมชนควรมีการบริหารจัดการเรื่องความสะอาดและกลิ่น เพื่อสร้างบรรยากาศในชุมชนให้สดชื่น รวมถึงคนในชุมชนควรมีรอยยิ้มและมิตรภาพให้กับนักท่องเที่ยวที่ไปเยี่ยมชมชุมชนเพื่อสร้างความประทับใจ นอกจากนี้ การดำเนินงานของชุมชนท้องถิ่นกับฝ่ายบริหารส่วนกลางในบางครั้งยังขาดการร่วมมือ

กันในการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้องกับ อัครณัฐ วงศ์ปรีดีและสุนทรชัย ชอวยยศ (2558, หน้า 91) เรื่องการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้เรียนรู้และสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชน เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนำตัวแทนจากบริษัทต่างประเทศมาเยี่ยมชมเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยหลักการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่ง UNESCO กล่าวว่าควรเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ เน้นการเรียนรู้ เน้นคุณค่าทางอารมณ์และประสบการณ์ เป็นการท่องเที่ยวที่เกี่ยวพันกับคนในสังคมให้เกิดความเชื่อมโยง เน้นการท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมและเป็นการท่องเที่ยวที่มีความร่วมมือกัน

6.3 ด้านบุคลากร

1) ชุมชนทั้งสี่แห่งควรมีการรณรงค์ให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยว โดยชุมชน เพื่อร่วมกันดูแลและช่วยเหลือนักท่องเที่ยว ทุกคนในชุมชนต้องยินดีและเต็มใจที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งจะส่งต่อประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้กับนักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการสร้างความประทับใจและ เป็นการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางกลับมาท่องเที่ยวอีกครั้งในพื้นที่ของตนเอง

2) ชุมชนทั้งสี่แห่งควรให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนในท้องถิ่น โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่เพื่อดำรงรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ไม่ให้สูญหายไปจากท้องถิ่น โดยเฉพาะการมีปราชญ์ชาวบ้านของแต่ละพื้นที่ต้องร่วมกันถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ ส่งต่อให้รุ่นลูกหลานเพื่อสืบสานศิลปะและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น ๆ ในขณะที่บางพื้นที่ยังขาดคนรุ่นใหม่ที่จะมาสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ McLean & McLean (2001, pp. 313-326) ที่กล่าวว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรมีแนวทางในการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไปตามบริบททางสังคม สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ ในการถ่ายทอดสู่รุ่นหลาน

3) ชุมชนทั้งสี่แห่งควรมีการฝึกอบรมบุคลากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชน เกี่ยวกับทักษะด้านการตลาด การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ สิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ สื่อกลางแจ้ง และป้ายโฆษณาต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจและสร้างภาพการจดจำที่ดีต่อแหล่งท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสายตาของผู้พบเห็น รวมทั้งควรมีการฝึกอบรมด้านภาษาและข้อมูลการท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง ตัวอย่างเช่นประเทศสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพด้านคน โดยเฉพาะผู้นำมีการพัฒนาแบบให้มีความเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว (fast-track) แม้แต่ประเทศญี่ปุ่น ก็เน้นการพัฒนาบุคลากรในองค์การเช่นเดียวกัน (สุจินดา โพธิ์ไพฑูรย์, 2563, หน้า 260-261) หากว่าประเทศไทยมีการพัฒนาในการศักยภาพของบุคลากร โดยเฉพาะในด้านของการใช้ภาษา เพื่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้อย่างไม่คลาดเคลื่อนในการอธิบายเรื่องราว วิถีชีวิตของชุมชน อัตลักษณ์ของชุมชน สถาปัตยกรรมของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความเข้าใจกันทั้งสองฝ่ายเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ดีกับนักท่องเที่ยว ผู้เขียนสรุปได้ว่าแนวทางในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยการวิเคราะห์ต้นทุนทางทรัพยากรของแต่ละพื้นที่ว่ามีความโดดเด่นในด้านใดไม่ว่าจะเป็นอัตลักษณ์ คุณค่าในเชิงสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และต้องมีการบริหารจัดการทุนทางปัญญา ศิลปกรรม ธรรมชาติ รวมทั้งเจ้าของพื้นที่ชุมชนต้องประเมินความโดดเด่นในด้านเอกลักษณ์และอัตลักษณ์เพื่อจัดอันดับความโดดเด่นของการท่องเที่ยว โดยร่วมกันคัดเลือกเพื่อมาทำกิจกรรมและวางแผนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ร่วมกันเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน

7. บทสรุป

การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการท่องเที่ยว ที่มุ่งเน้นให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ต่อชุมชน ชุมชนมีบทบาทในความเป็นเจ้าของ การมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวมุ่งสร้างปฏิสัมพันธ์และความผูกพันระหว่างเจ้าบ้านกับผู้มาเยือนผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงรากเหง้าของชุมชน เน้นความยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการสร้าง

ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรการท่องเที่ยว สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชน และการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิกในชุมชน โดยองค์ประกอบการท่องเที่ยวประกอบด้วย ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ด้านองค์กรชุมชน ด้านบริหารจัดการ และด้านการเรียนรู้

ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนได้ถอดบทเรียนจากชุมชนทั้งสี่แห่งในจังหวัดนครปฐม ได้แก่ ชุมชนตำบลวัดโพรงมะเดื่อ ชุมชนตำบลวัดละมุด ชุมชนตำบลวัดท่าพุท และชุมชนตำบลวัดไทร ในการดำเนินการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ผู้เขียนพบปัญหาหลัก 5 ด้านด้วยกันได้แก่ 1) ด้านพื้นที่ท่องเที่ยวและสาธารณูปโภค พบว่ายังไม่เพียงพอและยังไม่มีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว 2) ด้านการบริหารจัดการ พบว่า หน่วยงานภาครัฐไม่สามารถเข้าถึงได้ทุกพื้นที่ นอกจากนั้นยังขาดการส่งเสริมโครงการต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง 3) ด้านการประชาสัมพันธ์ ยังขาดการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวและบุคคลทั่วไป 4) ด้านบุคลากร ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ และประการสุดท้ายซึ่งเป็นประการที่สำคัญได้แก่ 5) ด้านงบประมาณ ท้องถิ่นยังขาดงบประมาณในการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (2559, หน้า 2-6) พบว่า ยังมีปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ในการจัดสรรงบประมาณลงไปในแต่ละพื้นที่ยังคงเกิดความไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะมิติด้านภาษีอากร ดังนั้น จึงมีการจัดสรรงบประมาณตามสิทธิ และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อิศารัตน์ สืบญาติ (2558, หน้า 138-140) เรื่องการจัดสรรเงินอุดหนุนให้กับเทศบาลที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่ห่างไกลจากตัวเมือง ทำให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณะที่ไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากท้องถิ่นมีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในการบริหารจัดการชุมชน ทั้งนี้ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างสร้างสรรค์นั้นเน้นกระบวนการต่อยอดเพิ่มมูลค่าทรัพยากรบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชน และการสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าและบริการเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เกิดการเรียนรู้ไปสัมผัสเพื่อให้ได้ถึงประสบการณ์ในด้านวิถีชีวิตของชุมชน อัตลักษณ์ วัฒนธรรมเพื่อเกิดประสบการณ์ใหม่ๆ จากการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชน ผู้เขียนเชื่อว่ากลไกเหล่านี้จะขับเคลื่อนให้เกิดกลไกการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงกับเจ้าของวัฒนธรรมและเกิดกิจกรรมการเรียนรู้ในเชิงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมผ่านการเรียนรู้การลงมือปฏิบัติ

8. เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2554). *เที่ยวหัวใจใหม่ เมืองไทยยั่งยืน*. ค้นเมื่อ 17 สิงหาคม 2566, จาก <https://tourismatbuu.wordpress.com>
- กิตติ นครชัย. (2563). *สู่ความเป็นเลิศอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ: ทริปปี้ล เอ็ดดูเคชั่น.
- เกษม แก้วสนั่น และเพ็ญศรี นิริน. (2564). การจัดการองค์กรไปสู่ความสำเร็จ. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์*, 6(4), 88-108.
- เชิญพร คงมา. (2564). *การบริหารจัดการทำงานอย่างไร ข้อเท็จจริงอธิบายให้เข้าใจด้วยภาพ*. กรุงเทพฯ: บริษัท วารสารพัลลิ่ง.
- ชาลิต สละ. (2556). ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฐาณิสรา กาบบัวศรี. (2562). เทคนิคและกระบวนการ POSDCoRB Process and Technique of POSDCORB. *วารสารสมาคมพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษาแห่งประเทศไทยหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*. 1(3), 56-60.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. *วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 13(2), 25-46.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2559). *ปริทัศน์สถานภาพความรู้: ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคณะ. (2557). *การคลังท้องถิ่น: การขยายฐานรายได้และลดเหลื่อมล้ำ*. กรุงเทพฯ: พี.เอ.ลีฟวิ่ง.

- ทรงวุฒิ ดีจงกิจ. (2565). การบริหารจัดการภาวะวิกฤติ. กรุงเทพฯ: วิช กรู๊ป (ไทยแลนด์).
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2552). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐาน แนวคิด เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ธิดารัตน์ สืบญาติ. (2558). ความเหลื่อมล้ำทางการคลังของเทศบาลในเขตจังหวัดปริมณฑลของกรุงเทพมหานคร. วารสารสถาบัน พระปกเกล้า, 13(3), 122-144.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: บริษัท เพรส แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2564). ธุรกิจการจัดประชุมขององค์กรการท่องเที่ยวเพื่อเป็นรางวัลการจัดการประชุม นานาชาติ (พิมพ์ครั้งที่ 5). เพรินซ์ฮาลอง: พริ้งดิงแอนด์พับลิชชิง.
- พจนา สอนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ.
- พะยอม วงศ์สารศรี. (2552). การจัดการทรัพยากรมนุษย์ (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- พิฑูรย์ ทองฉิม. (2558). การจัดการความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนเกาะลันตาจังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์ปริญญา บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (การท่องเที่ยว), มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- พิพัฒน์ นนทนาธรณ์. (2561). ภาวะผู้นำทางยุทธศาสตร์: การเปลี่ยนแปลงวิสัยทัศน์สู่ความจริง. กรุงเทพฯ: ศูนย์ผู้นำธุรกิจ เพื่อสังคม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง และวราภรณ์ ปัญญาดี. (2561). การพัฒนาตัวชี้วัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน. วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 8 (1), 79-104.
- วงระวิทย์ น้อมนำทรัพย์และธิดารัตน์ สืบญาติ. (2565). การสร้างแบรนด์เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิง สร้างสรรค์ช่วงศิลป์ ผ่านกลไกขับเคลื่อนโดยชุมชนจังหวัดนครปฐม. รายงานการวิจัยได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนส่งเสริม วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. นครปฐม: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.
- วรพจน์ บุษราคัมวดี. (2552). องค์การและการจัดการ. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- ศูนย์วิจัยธนาคารออมสิน. (2561). การท่องเที่ยวชุมชน. ค้นเมื่อ 14 มิถุนายน 2566, จาก https://www.gsbresearch.or.th/wp-content/uploads/2021/03/GR_report_travel_internet_detail.pdf
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2564). การบริหารเชิงกลยุทธ์ (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์ฮาวทู อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- สุจินดา โพธิ์ไพฑูรย์. (2563). การบริหารทรัพยากรมนุษย์ระหว่างประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาดา ธโนภาณุวัฒน์. (2560). รายงานวิจัยการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในเขตธนบุรี. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2558). องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: คู่มือและแนวทางปฏิบัติ. ได้รับทุนสนับสนุน จากองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ: คณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุดถนอม ตันเจริญ. (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของชุมชนชั้นแตก จังหวัดสมุทรสงคราม. วารสารวิชาการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 13(2), 1-24.
- สุดถนอม ตันเจริญ. (2560). การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. การประชุมวิชาการ ระดับชาติด้านการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. อาคาร 6 ชั้น 15 มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- สุรเจต ไชยพันธ์พงษ์. (2564). ภาวะผู้นำและจริยธรรมสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพฯ: ทริปปี้ด เอ็ดดูเคชั่น.

- เสนาะ ตีเียว. (2551). *หลักการบริหาร* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อัชกรณ วังศ์ปรีดี. (2554). *การคลังท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: พีทีเอ็น เพรส.
- อัชกรณ วังศ์ปรีดี และสุนทรชัย ชอวยศ. (2558). *การบริหารการคลังท้องถิ่น: บทเรียนจากนวัตกรรมท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์รัตนไตร.
- Buckley, R. (2010). *Adventure tourism management*. UK: Elsevier.
- Camilleri, M. A. (2018). *Travel Marketing, Tourism, Economics and the Airline Product: An Introduction to Theory and Practice*. Switzerland: Springer International Publishing AG.
- Carmichael, B. A. & McClinchey, K. A. (2009). *Commercial Homes in Tourism: An International Perspective*. London & New York: Routledge.
- DuBrin, A. J. (2002). *Fundamentals of Organizational Behavior* (second edition). USA: South-Western College Publishing.
- Hillman, A. L. (2009). *Public Finance and Public policy* (second edition). New York: Cambridge University Press.
- Inkson, C. & Minnaert, L. (2018). *Tourism Management: An introduction* (second edition). London: SAGE Publications Ltd.
- Jelincic, D. A. 2009. *Splintering of tourism market: New appearing forms of cultural tourism as a consequence of changes in everyday lives*. Collegium Antropologicum, 33(1)
- Kraft, Micheal E. (2013). *Public policy: Politics, analysis, and alternatives* (4th edition). US: CQ press.
- Manning, G. & Curtis, K. (2019). *The art of Leadership* (sixth edition). New York: McGraw-Hill Education.
- Mason, P. (2008). *Tourism impacts, planning and management* (second edition). UK: Elsevier.
- McLean, G. N., & McLean, L. (2001). If we don't define HRD in one country, How can we define it in an international context? *Human Resource Development international*, 4(3), 313-326.
- Mochida, N. (2008). *Fiscal Decentralization and Local Public Finance in Japan*. Routledge.
- Page, S. J. (2009). *Tourism Management: Managing for change* (third edition). UK: Elsevier.
- Richards, G., & Munsters, W. (Eds.). (2010). *Cultural tourism research methods*. Wallingford, Oxfordshire, UK: Cambridge, Mass.
- Richards, G. and Raymond, C. (2000). *Creative tourism*. ATLAS News 23: 16-20.